

Europi. Odlazak Niksona s političke scene i novi čovek Džimi Karter donosi direktivu PD-59 prema kojoj bi "u slučaju konflikta strategijske nuklearne snage bile korišćene za nanošenje masovnih udara po širokim ciljevima: vojnim instalacijama, vojnoj sili, industrijskim postrojenjima i administrativnim centrima protivnika" (str. 233). Svakako da sve ove doktrine, potkrepljene konkretnim ubojnim sredstvima zastršavanja, nisu "umirile" Sovjeti tako da su se sovjetske vojne snage dale u traženje paritet. Pojačana je izgradnja strategijskih nuklearnih snaga. Značajno mesto u tome dobiti su i nove podmornice naoružane SBLM projektilima a radilo se i na izradi novog tipa aviona TU-26 (na zapadu poznat kao "Backfire"). Razmatrali su se i važni aspekti vezani uz ranjivost privrede u slučaju nuklearnog napada. Povećalo se i sovjetsko zanimanje za svemir a rezultati tih npora ogledaju se u lansiranju satelita tipa "Kosmos". Na značaju je dobila i revalorizacija sovjetske vojne doktrine gde je značajan članak napisao maršal Zaharov. Ovaj visoki starešina ponovo je vraćen na mesto načelnika generalštaba i u tom radu je istakao "da je svaki subjektivizam opasan, ali da je on posebno opasan u vojnim pitanjima kada je reč o obrani zemlje. Taj, kako ga je Zaharov nazvao, vojni dilentantizam partijskih lidera, može biti štetan za strategiju i doktrinu, osobito osoba koje tvrde da poseduju "dalekovidost", a sa druge strane, nedostaje im "rudimentarno znanje vojne strategije" (str. 244). Jasno je na koga je ova kritika ciljala – na Hruščova. Ovaj novi pristup doktrini implicirao je i dileme koju industriju razvijati i prevagu je dobila teška industrija. Sve to pratio je razvoj konvencionalnih i pomorskih snaga. Logičan završetak ovog poglavljaja tematizira elemente koji su doveli do toga da se SSSR-u priznaju bezbednosni interesi i njene mogućnosti kao supersile.

"Na pragu rata zvjezda", šesti, završni deo knjige kao da potvrđuje onu narodnu – šećer dolazi na kraju. Novi predsednik Ronald Regan je, smatrujući Sovjetski Savez glavnim suparnikom Sjedinjenih država, izjavio "da njegova administracija neće težiti niti konfrontaciji niti konfliktu s tom zemljom, već da će nastojati stvoriti takvu konzistentnu vanjsku politiku na kojoj bi odnosi s najvećim suparnikom mogli biti normalni". (str. 258). Pri tome, postizanje odnosa saradnje s SSSR-om moguće je "samo ako se ojačaju američke vojne snage, postigne nov odnos na vojnem planu i pokaže stalna spremnost da se djeluje u skladu sa zacrtanim ciljevima vanjske politike" (str. 259). Naravno da s ovom orientacijom dolazi u pitanje podizanje izdataka za naoružanje kako u SAD tako i u njihovih saveznika. U nastavku poglavlja Vukadinović je detaljno objasnio i novo američko viđenje konцепцијe odnosa Istoka – Zapad. U tom kontekstu logičan je i put koji vodi traženju superiornosti nad potencijalnim protivnikom a u tome ne malu ulogu ima raketa MX koja može nositi deset nezavisno Usmerenih bojevih glava i veoma je precizna. Namenu ovog oružja dobro ilustruje tvrdnja generala Vessey, komandanta Zajedničkog štaba, koji "tvrdi da će točnost bojevih glava MX pokazati Sovjetima da su njihovi raketni silosi, njihovo rukovodstvo i udružene komande i kontrola izloženi riziku" (str. 275). Evroračete su takođe naše značajno mesto u strateškim konceptcijama SAD.

"Nove tehnologije i svemirska obrana", naslov je zanimljive celine gde najavljeni utakmica u svemiru "rat zvezda" ili SDI (Strateška odbrambena inicijativa) znače znatno više u suštini vode menjanju kompletno strategijske doktrine uzajamnog sigurnog uništenja (MAD). Posmatrano sovjetskim očima i raketu MX i evroračete, a posebno Strateška odbrambena inicijativa, mogu se tumačiti kao "američko nastojanje da se ojača vlastiti položaj, postigne nuklearnu superiornost i u skladu s tim dode u poziciju za nanošenje prvog udara" (str. 294).

Sovjetska vanjska politika od Programa mira do kraja detanta i sama kriza detanta te Sovjetska konceptacija održanja strategijskog parteta primereno su obrađene tematski sklopovi koje se nastavljaju razradom odnosa Sovjetskog Saveza i svemirske obrane. Autor nije propustio da uputi čitaoca i na pokušajte kontrole strategijskog oružja da bi studiju završio razmatranjem strateškog balansa i strateških doktrina supersila.

Knjiga Nuklearne strategije supersila vredan je rad – pionirske vrste u nas, gde autor nije doveo sebe u poziciju da samo prikazuje strateške doktrine posebnika nuklearnog oružja, nego i aktivno otkriva ideološke političke i vojne

aspekte interesa koji stoje u pozadini tih doktrina. Rad je ilustrovani fotografijama ubojitih oružja, pregovaračkih konferencija ali i snimcima opustošene Hirošime, tog tragičnog upozorenja svetu o ogromnim razarajućim mogućnostima nuklearnog oružja. Takođe su dati i brojčani podaci o nuklearnim potencijalima obe supersile a na prednjoj i zadnjoj stranici dat su kartografski rasporedi strateških sistema SAD i SSSR-a. Ovom knjigom se Radovan Vukadinović još jednom potvrdio kao vrhunski analitičar međunarodnih odnosa a zagrebački "August Cesarec" je objavljivajući tu studiju postigao pun izdavački pogodak.

Anica Savić Rebac

»ANTIČKA ESTETIKA I NAUKA O KNJIŽEVNOSTI«

Književna zajednica N. Sada, 1985.

Silvija Dražić

Ponovno izdanje inače posthumno objavljene Antičke estetike i nauke o književnosti, Anice Savić Rebac nije dragoceno samo za heleniste, klasične filologe i filozofe kojima pruža jedan od (na našem jeziku) retkih stručnih i u hodu sigurnih videmecuma kroz antičko mišljenje o umetnosti. Ono u istoj meri može da ima ulogu podsjećanja na naučnički duh Anice Savić Rebac koja u strogosti i poštenju svog metodetskog postupka može svagda poslužiti kao uzor. Način njenog korišćenja grade, kako originalnih dela koje iznova i teorijski i jezički propituje, tako i sekundarne literature koju obimno i kritički konzultuje ne propuštajući nikada da navede izvore ili makar samo podsticaje sopstvenog stava, zavredu, bez sumnje, da se u ovom naknadnom pogledu istakne. Jer ne radi se samo o strogosti postupka nego i otvorenosti duha koji svom predmetu pristupa sa širokim poznavanjem misaona horizonta sopstvenog doba nastojeći da funkcionalizuje ne samo egzaktna znanja, nego, u istoj meri, i aktuelni duh vremena otkriven i teorijski oblikovan u literaturi, filozofiji i umetničkim teorijama.

Novo izdanje ove studije praćeno je uvodnom rečju Lj. Cepajec i iscrpnim studijom S. Slapšak koje čitaoca pripremaju za jedno osvešteno čitanje, izdvajajući ne samo ključna nego i problematična mesta.

Uvodno izlaganje same autorke koje je posvećeno opisu i obrazloženju upotrebljene metode u mnogome odslikava njenu sopstvenu vokaciju: strogost i sistematičnost klasičnog filologa, teorijski interes i smelost promišljanja koji pripadaju filozofskom daru i liričnost produhovljene i tanane prirode koja, mada samo na mahove oplemenjuje izlaganje, nije nevina ni u dočenju konačnog zaključaka. Početno opredelenje koje nastoji da poveže klasično-filološki i filozofski metod nije prazno deklarisanje. Isto tako pozivanje na metodu istorijskog materijalizma koje na prečac zvuči kao puki dug vremenu i njegovoj rigidnosti i statusu nascendi nije ostalo jalovo. Shvaćeno kao razumevanje jednog teorijskog koncepta u kontekstu društveno-ekonomskih i političkih okolnosti ono pati od krutog i jednostranog determinisanja sfere duha faktičkim, materijalnim uslovima življenja i dovelo je do nekih novih zaključaka, recimo u tumačenju Platona i onoga što Anica Savić Rebac naziva "paradoksom" u njegovoj misli. O valjanosti i utemeljenosti ovog viđenja doduše, još može biti govor i spora, ali nema dvojeće da su odabранe metode odista radile. Tribut duhu vremena je i olakso povezivanje i uspostavljanje pravocrtnе zavisnosti idealizam-konzervativizam naspram para materijalizam-napredne težnje što se već iz jezika (upotrebljenih termina) da očitati, no čini se da one u docnjem tumačenju, kad misao ide svojim putem i više ne procesuju u opštim kategorijama, ostaju, tako kako su samorazumljivo uspostavljene, i zaboravljene.

Uvodno izlaganje sadrži sva novoosvojena i problematična mesta i centrira se oko tumačenja vazda otvorenih pojmove poput mimesisa, stvaralačke maštice, erosa, lepote i konačno legitimnosti samog naziva antička estetika. Ovde ocrteane ideje razraduju se i obrazlažu samom studijom koju prati povest antičke estetike.

Polazna tačka je Homer i dvostruki put kojim se istraživanje odatle zapućuje uvek održavajući

paralelizam i naspramnost dva problemska područja, u mnogome priprema i konačno dvojstvo, "paradoks" koji je hoće protumačiti: Platonova teorija o lepom spram njegove osude poezije. Stoga je i razmatranje preplatonskog viđenja i u lepote vodenog time da se nadu uprišne tačke, uzori i povez jedne tako protivrečne, a ipak neodoljive i po uticaju dalekožešne estetske koncepcije kakva je Platonova.

Homer, Pindar, Aristofan i čitavo teorijsko mišljenje o umetnosti da Platona još nemaju oblik domišljene estetske koncepcije ali su dragoceni s obzirom na drugo naznačeno problematsko područje koje se pita o poreklu i prirodi umetničkog stvaranja. Tamo gde izostaju eksplicitne formulacije dovoljan su odgovor imanente poetike koje velika pesnička dela u sebi nose i pridržavaju ih se. Odvajanje poezije od religijske i ritualne ukotvљenosti zadražalo je osim mitskog još jednu suštinsku vezu sa božanskim: entuzijazam, ispunjenost božanstvom mesto je i način radanja pesme. Božansko poreklo umetnosti je model prisutan u svim tumačenjima bilo da se ono shvata mitski, kao nadahnutost muzama, bilo da se, kao i u lirici 6. veka, subjektivizuje i razume kao unutrašnja duhovna i duševna ponesenost, kao lični dar ili genij. Iacionalno pesnički poriva dala je povoda uspostavljanju suprotnosti kojom će grčko mišljenje još dugo biti zabavljeno: suprotnosti između Apolona i Dionisa, kitare i aulosa, intelektu i strasti, svesne umetnosti (tehne) i inspiracije.

Preplatonsko, pre svega Demokritovo, hvatanje umetnosti Anica Savić Rebac načini oličeno u Aristofanovom pesništvu koji u njenoj interpretaciji zadobija ulogu Platонovog javnog antipoda i tajnog uzora. Da bi se prvo moglo razumeti mora se svagda imati na umu da se grčka filozofija umetnošću bavi uvek na dva nivoa: uže umetničkom i etičko-dijaletičkom i političkom. Upravo ovaj potonji, na temelju suprotnosti aristokratije i demokratije dao je povoda suprostavljanju Platona i Aristofana kao zagovornikâ dva oponentna politička idea. (Kada se pak radi o prirodi umetnosti, Demokrit, Heraklit, Empedokle, Pindar, tragičari Aristofan i Platon mogu se povezati i odrediti jedinstvenim ortičkim uticajem). Dot je Aristofan perjanica slobodnog duha atinske demokratije i poeziju vidi kao njen savastni deo, Platon je pravi predstavnik delfijskog konzervativizma i ovo njegovo političko uverenje Anica Savić Rebac, tumači kao jedan od suštinskih motiva njegove osude poezije. Platonova kritika se prvenstveno tiče tragedije kao bitno pripadne duhu grčke demokratije kojoj su suprostavljala Platónovo, ne toliko teorijsko, nego lično, aktivno političko uverenje. Uključivanje Homera u kritiku nema principsko značanje nego treba da joj prida objektivniji i manje aktualno politički lik. Drugi odsudni motiv je psihološki i tiče se Platónove osvedočene nesposobnosti da se sam ogleda u pesništvu. U ovoj interpretaciji Platon je svom odbijanju poezije tek docnije dao principski izgled i metafizičko utemeljenje što se argumentuje razlikama i nedoslednostima u Platónovim dijalozima koji za predmet uzimaju umetnost.

Ovakvo viđenje, ma koliko da je zanimljivo, ipak ne može imati bitne teorijske konsekvence budući da je izvan teorijskog horizonta samog Platona i više je biografiski i psihološki situiran. Ukoliko kao princip tumačenja služe spolašnje, društveno-političke okolnosti, njihov korelat i dopuna, na kritičnim mestima koja se ne daju na tom nivou iscrpti, može biti samo lično psihološki pa tumačenje ostaje neimanentno i tako reći teorijski visi. To oseća, bez sumnje, i Anica Savić Rebac te i na opšte filozofskom, metafizičkom planu nastoji da otkrije povode ove tako čuvene osude, i nalazi ih u pojedinačnom karakteru svakog umetničkog dela naspram opštosti ideja. Iako ona ovaj momenat smatra odlučnjim od mimesisa, čiju ulogu i značaj sagledava samo s obzirom na medusobno povezivanje umetnosti, izgleda da se ne radi o bitno različitim i nespajivim argumentima. Umetnost kao najniža na leštvcu biće vredi tako malo upravo stoga što svojim pojedinačnim karakterom zahvata (oponaša) samo mali deo od opštosti i bitnosti ideja.

Kao pandan politički motivisanom odbacivanju poezije Anica Savić Rebac izlaže Platónovu teoriju ideja koja upravo ideji lepog daje povlašćeno mesto. Kao jedina koja se otelovljuje u čulnom svetu ona, posredstvom Erosa, pruža put za osvajanje svet binosti ili ideja. Kroz nju se ubedljivo manifestuje povezanost dva sveta i principijelna čovekova mogućnost da zadobije

onaj drugi, dalji i bitniji. Ipak, tim nije i umetnosti pripao poseban gnoseološki status (kako će se to desiti, recimo, kod Šelinga) što je temeljni paradoks Platonov. Ona ostaje i s ove i s one strane lepote ali bez veze sa njom.

Tumačenje ovog raskola opet je psihološko i otud ne suviše ubedljivo: ono što se izgubi na jednoj strani mora se zadobiti na drugoj. Političkim opredjeljenjem iznudena osuda poezije bila je u suprotnosti sa Platonovim najintimnijim ličnim, intelektualnim i psihološkim sklonostima te je on kompenzije na drugoj strani, svojom teorijom o lepom koju lepoti pridaje posebno dostojanstvo i primiče je ili čak poistovećuje sa najvišom od svih, idejom dobra.

No, preostaje jedna mogućnost pomirenja i Anica Savić Rebac je ne propušta. Platonovo odbacivanje umetnosti vazda je okrenuto savremenicima i zbiva se na osnovu budućeg, još neostvarenog kriterijuma: poezije kao filozofije ili filozofije kao poezije. Koliko je on sam na tragu tog zahteva, koliko ga je ostvario i u kojoj je meri to dobitak ili gubitak za poeziju ostaje otvoreno pitanje. Ipak, nema sumnje da je tu položena jedina nada za umetnost (doduše samo u svojstvu poezije) da izade i svog omaloženog zakutaka i osposobi se za temeljne saznanje poduhvate.

Nezavisno od diskutabilnih, manje ili više novih, manje ili više potkrepljenih pojedinačnih zaključaka, obuhvatnost videnja, složena slika celine, napor da se antička misao o umetnosti sagleda u širokom zamahu kao povezan i užajamno isprepletan sled u kojem se vodeći motivi mogu pratiti od svog prvobitnog mitskog uobičajenja do preciznih filozofskih formulacija svakako su najveća vrednost ove studije. Na tim idejama spojnicama celokupno grčko videnje umetnosti se pokazuje kao jedinstveno nadahnut napor da se osnovna pitanja ljudskog stvaralaštva osmisle.

Spiritus movens i temeljni odredbeni uticaj grčkog razumevanja umetnosti Anica Savić Rebac nalazi u orficičkoj mistici koje nije samo štinski element rođenja tragedije, nego se može naći, na različite načine transformisana, u svakom promišljanju umetnosti. Dok antička tragedija elemente orficičke mistike sabire u okvire arhajskog morala, Platon se vraća predragičkom aforizmu i preformuliše ga kroz pojmovnik sopstvene metafizike. U diskusiji s Ničeom pokazuju se da Platonov etički ideal nije mogao da onemogući tragediju jer je mit o duši zapravo preuzet iz orfizma kojem ni ideja visokih, intelektualnih i etičkih stremljenja nije tada. Iz orfizma potiče i preovladajuća konцепција porekla umetnosti, naglašavanja njenog iracionalnog, maničnog karaktera i kao konsekvenca, pitanje o mestu i značaju veštine (tehne) koja takođe u umetnosti mora nužno sačuvavati. Isto tako, zajednička je misao o dejstvenosti poezije, o njenoj psihologičkoj ulozi i funkciji, jer svaka odbrana od poezije u isti mah svedoči o moći koja joj se pripisuje.

Na drugoj strani, Anica Savić Rebac nastoji da otkrije kreativne impuse koji su potekli iz antičke estetike i prepozna ih ne samo u mišljenju koje neposredno sledi, u helenističkoj i novoplatoškoj filozofiji, nego i mnogo dognije u idealističkim estetikama od 18. veka na ovamo, kao i u savremenoj umetničkoj produkciji, koja kao i teorijski i praktično prihvata i sledi Platonove zamisli i kanone. Čak i ako zapažanje paralelizma između Platonovih umetničkih idea u kojima se zaboravlja priroda i umetnost primiče blizinu ideja te oponašajući ono što je njima svojstveno: red, meru, harmoniju i geometrijski uzorni lik zadobija bitno saznanjai a ne više strasni, tragični karakter, i teorije i prakse apstraktne umetnosti, posebno kubizma koji smjeraju njenoj posvećujući intelektualizaciji, ostaje na nivou uviđanja fenomenološke koinciden-cije, ono može biti povod za razmišljanje o nekim arhetipskim modelima kojima se ljudsko mišljenje i stvaranje uvek iznova vraća. U isti mah, ovde nalazimo najsnažnije pomirenje Platonovog „paradoksa“: uime buduće umetnosti, koja je u međuvremenu od zamišljenog idealu postala stvarnost, odbacuje se samo aktuelno umetničko stvaralaštvo a ne umetnost kao takva.

NOVO IZDANJE JEDNOG NEOPHODNOG DELA Milan Damjanović

Objavljuvajući 3. sveske antičke filozofije započeto je novo izdanje i nova obrada Ibervega

(Ueberweg). **Osnovni nacrt istorije filozofije** (Grundriss der Geschichte der Philosophie). To je najpotpuniji i najpouzdaniji prikaz istorije filozofije (naše tradicije) od antičke do kraja prošlog stoljeća. Iberveg je svoje delo objavio 1863. Delo je zatim doživelo dvanaest izdanja, u daljem radu koju su preuzezeli Hajnce (Heinzen) i zatim Prehter (Praechter), do 1926. Plan za novu obradu dela predložio je P. Vilpert (Wilpert) još 1961. U osnovnim linijama prihvaćena je Vilpertova koncepcija nove obrade i ona se ostvaruje posle njegove smrti.

Umesto da novo celokupno delo bude otvoreno grčkom filozofijom, od njenog početka do Platona, najpre je objavljena treća sveska antičke filozofije koja sadrži Stariju akademiju (obrada J. Krämer), Aristotela (H. Flashar) i Peripatos (F. Wehrli). Redakciju cele sveske izvršio je Flashar iz Minhenia. Ova sveska je najpre završena (započeta 1968) i zato je najpre objavljena. Izdavačka kuća je Schwabe, Bazel-Stuttgart, 1983, 645 str.

U ovoj svesci, poput ranijih izdanja, nalaze se prikazi stanja istraživanja, biografije, opisi delâ, doksografije, recepcija delâ, primarna i sekundarna literatura i bibliografski podaci. Objavljena treća sveska sadrži najpotpuniji prikaz Starije akademije koji danas uopšte postoji (od Speusipa do Kratesa) i isti takav prikaz peripatika (od Teofrasta do Andronika sa Rodosa i Nikolaosa iz Damaska). U prikazu Aristotela prvi put su posebno ispisani svr Aristotelovi spisi, što znači i oni koji su sačuvani samo kao fragmenti.

Pošto se ova treća sveska pojavljuje kao prva, u njoj se najpre nalazi, u ime izdavačke kuće, reč o celokupnom višetomnom izdanju. Tu je opisana istorija izdavanja ovog dela od prvobitne koncepcije Ibervegovog do Vilpertove, koja se sada ostvaruje. Takođe je izneta istorija pripremnog rada tekućeg izdanja ovog dela.

Editor ove sveske, Flashar, naveo je u svom Predgovoru princip rada, kao i najvažnije datume u toku izrade (1968 – 1983).

Iberveg je oduvek bio za svakog ko se bavi filozofijom neophodna osnova obaveštenja i rada, priručnik koji pregledno govori o svemu što treba znati iz istorije filozofije. Istorija filozofije je konstitutivna za filozofiju, za svaki ozbiljno voden filozofski rad. Ranija izdanja Ibervega su u prvoj svesci sadržavala definicije filozofije, kao i istorije filozofije i tumačenje značaja istorije filozofije za samu filozofiju. To se uvek menjalo od prvobitnog Ibervegovog shvatanja do danas.

U ovoj svesci, u vrlo iscrpnim podacima i obaveštenjima, u sekundarnoj literaturi, ne pominje se, na žalost, nijedan naš autor, pa ni M. Petruševski koji je predložio jedno novo tumačenje Aristotelove katarse.

U sekundarnoj literaturi, odeljku o delovanju (ili recepciji) Aristotelove Poetike nalazi se niz pouzdano izabranih naslova koji se tiču pojma „katharsis“, za filozofski obrazovanog čitaoca tako K. H. Volkmann-Schluck, W. Schadewald i dr, a od klasičnih filologa K. von Fritz, pa sam editor Flashar i dr. U nepristrasnom izboru navodi se niz jedinicu o Brechtovoj „nearistotelovskoj dramatiki“, tako nama poznati H. J. Schrimpf, pa F. Tomberg (čiji sam spis *Mimesis praxe i apstraktna umetnost* dao da se prevede i objavio, Univ. umetnost, Beograd, 1978), pa opet sam izdavač Flashar, K. von Fritz i dr.

U tumačenju Aristotelove Poetike, Flashar s pravom naglašava golemu razliku koja nastaje sa Aristotelovim udaljivanjem od Platoneve teorije ideja: dok je pojam „mimesis“, primerice, u Platona zasnovan na ontološkoj differenciji na poznat način, u Aristotela taj isti pojam pripada samo teoriji pesništva, on još služi samo za prikazivanje ljudskog delatnog sveta u drugome mediju. Isti taj odnos se pozajme i u tumačenju dejstva pesništva, najzad i u shvatanju mita, koji je u Aristotelu tako reći sekularizovan služi samo za organizaciju radnje, kao fabula samo za mogućnost prikazivanja neke radnje. Tako je po Flasharu teatar za Aristotela još samo mesto mogućnog delanja, a Poetika teorija onog što se u teatru zbiva. Definitivno, Poetika je pre teorije delanja nego teorija pesničkih rodova i spada u praktičnu filozofiju, pored etike i retorike. Tako se aktuelna teorija delanja (u različitim ishodištima, počev od Habermasove do analitičke teorije A.C. Dantoa) sa pravom osnovom može pojaviti i ovde.

Pojmovnik ruske avangarde, (svezak 3), GZH i Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, 1985.

zlatko kramarić

Ne tako davno u našim knjižarama pojavila su se prva dva sveska **Pojmovnika ruske avangarde** (krajem 1984. godine), a krajem 1985. pojavio se i treći svezak. I u ovom svesku nastavlja se znanstvena sistematizacija pojmove i nazivlja, koje je ruska avangarda uvela u književnost, umjetnost i kulturu, odnosno onih pojmove kojima se danas služimo kako bismo označili pojedine pojavnje oblike što ih je ruska avangarda stvorila, i bez kojih danas nije moguće razmišljati o književnosti, kulturi, umjetnosti

Raspored grade i u ovom svesku proveden je kao i u prethodnim, osim jedne male izmjene. Prvi dio, kao i u prethodnim sveskama, posvećen je razmatranju pojmove koje je stvorila avangarda ili se tim pojmovima, u analizi avangardnih tekstova služimo. U ovom svesku razmatraju se sljedeći pojmovi: funkcija, kronotop, infantilizam, metamorfoza i pomak. Drugi je dio posvećen razmatranju avangadnih pokreta i skupina, s tom razlikom da se u ovom svesku razmatraju pokreti i skupine koje su djelovale na području likovnih umjetnosti i kazalištu. Tako T. Nikolska piše o emocionalistima, S. Briski-Uzelac o Inhuku tj. o moskovskom Institutu umjetničke kulture, koji je kao svojevrsna „stvaralačka organizacija“ za novu „umjetničku kulturu“ bio jedan od centara avangardno-konstruktivističkog pokreta. Autorica smatra da bez uvida u djelatnost Inhuka nije moguće objasniti, a niti razumjeti čitav niz procesa diferencijacije ideja i pozicija u ruskom avangardnom pokretu. B. Kosanović piše o imazinizu, a R. Grubel o Kan-Funu – riječ je zapravo o skraćenici za konstruktivizam-funkcionalizam, koja predstavlja ogrank ruskog književnog konstruktivizma koji se povijesno i sistematski djelomice poklapa s programom i poetikom LCK (Literaturnoga centra konstruktivizma), ali ih u znatnoj mjeri nadopunjuje i proturječi im. S. Sigov piše o Oberiu; riječ je o poetičkom sustavu koji u posljednje vrijeme zaokuplja pozornost istraživača, posebice opus Daniila Harmsa i A. Vredenskog, iako S. Sigov kaže da ta imena nisu dovoljna da bi se razumio ovaj poetski sastav. Sam naziv Oberiu potječe od Igora Bahtereva, a svakako, prema mišljenju S. Sigova, u proučavanju Oberiu nezaobilazni su i tekstovi Nikandra Tjuleva i Jakova Druskina. Sam pokret javio se kao posljedica triju važnih dostignuća ruske avangarde: zauma, alogizma i „proširenog eldajnja“. T. Nikolska piše i o sindikatu futurista, a N. oranjak – Bamburač informira nas o teatarskom oktobru. Treći dio, kao i u prethodna dva sveska, posvećen je pojedinim nosiocima teorije i prakse ruske avangarde, s osobitim naglaskom na istraživanju manje poznatih činjenica. Četvrti dio, koji nismo imali prilike „naći“ u prethodnim sveskama, donosi osvrte na posebna pitanja koje za proučavanje avangarde imaju načelno značenje. Zapravo, kako kažu sami urednici, u ovom dijelu riječ je više o građi za pojmovnik nego o obradi samih pojmove, analitičkim prilozima na temelju kojih možemo graditi sintetske sudove. Tako Carla Solivetti piše o „Azbuci uma“ V. Hlibnjikova, a J. van Baak o prostoru u avangardnoj prozi „Crvena konjica“ I. Babelja, dok Rita Giuliani o žanrovima ruskog pučkog tetra i „Majstoru i Margariti“ M. A. Bulgakova.

Kao i prethodne sveske i ovaj je obogaćen indeksom imane što nam umnogome olakšava snalaženje i čitanje; to je za pohvalu. Kao autori u ovom svesku pojavljuju se poređ „starih“ – A. Flakera, Z. Konstantinovića, R. Grubela, H. Günthera, Aage A. Hansen – Lévea, i neki novi autori: R. Giuliani, S. Sigov, C. Solivetti, nizozemski znanstvenik J. J. Van Bak, što svjedoči o otvorenosti pojmovnika prema suradnji.

No, jedna nas stvar ipak zabrinjava: dok su prvi i drugi svezak tiskani u 2000 primjeraka, ovaj treći tiskan je u skromnih 1000 primjeraka. Pitamo se: zašto? Nije moguće da izdavač, koji se s edicijom Rotulus Universitas zaista svrstava u europske izdavače, nema povjerenja u reception moć jugoslovenske kulture javnosti, ili je, možda razlog ove niže naklade nešto veći broj stranica ovog sveska (284) u odnosu na prethodne sveske?